

A tömegkezelést végző rendőrök elleni erőszak kialakulása, az elkövetőkkel szembeni intézkedések dilemmái

LESS Ferenc

A nagy tömegeket vonzó demonstrációk és sportrendezvények során mindenkor jelen van a közterület rendjét felborító erőszak veszélye. Az elszabadult indulatok mind a rendőrök, mind a rendezvényen részt vevők oldaláról bűncselekmények sorozatához vezethetnek. A rendőrök sérelmére megvalósuló hivatalos személy elleni erőszak elkövetőivel szembeni intézkedés kérdése azonban rendkívül összetett, mivel a rendőrök tevékenysége rendszerint eskalálja az erőszakot, és ez újabb bűncselekményeket eredményezhet. A tömeg tagjaival szembeni fellépés mindig sokrétű, és komoly veszélyeket hordoz magában, melynek hosszan tartó következményeit esetenként nemcsak a rendőrnek, de az őt foglalkoztató rendvédelmi szervnek is viselnie kell. Tanulmányomban a területet érintő kérdéseket és problémákat a tömegkezelés stratégiai, műveleti és taktikai oldaláról tekintem át.

A nagy tömegeket vonzó demonstrációk és sportrendezvények során mindig jelen van a közterületet elborító erőszak kockázata, amelynek kezelése egyaránt vezethet rendőri túlkapásokhoz, illetve a rendőrök sérelmére elkövetett bűncselekményekhez. Az ilyen helyzetek súlyosságát tovább fokozza az a körülmény is, hogy egyszerre több elkövető (csoportosan), több sértett sérelmére valósítja meg a jogsértő cselekményét, gyakran felfegyverkezve, de nem kizárt a fegyveresen történő elkövetés sem. Az ilyenkor intézkedni köteles rendfenntartóknak nem könnyű a helyzete, hiszen a felmerülő kihívásokra olyan válaszokat kell találniuk, amelyek nem vonják maguk után az agresszió további fokozódását, az erőszak eskalációját, amelynek következtében további rendőrök és civilek sérülhetnek meg. Tovább bonyolítja a rendőrök helyzetét az a körülmény is, hogy a tömegkezelési műveleteket és beavatkozásokat a résztvevők és a kívülállók, valamint a média kamerái előtt kell végezniük. Az aránytalan, szakszerűtlen, jogszerűtlen, az indulatoktól vezérelt rendőri intézkedésekről az új technológiáknak köszönhetően nemcsak a hazai közönség szerez azonnal tudomást, hanem a nemzetközi közvélemény, illetve politikai erők is. A közösségi média platformja által biztosított széles nyilvánosság a későbbiekben olyan nyomássá alakulhat át, amelynek súlyát a rendőrség nem lesz képes elviselni, és bár lehet domináns a közterületen, és nyerhet „csatát” az utcákon és tereken, a „háborút” a politikai arcvonalon fogja elveszíteni. A nyilvánosságtól azonban nem kell megrémülni, hiszen nyilvánvaló, hogy a törvényes és szakszerű beavatkozások sokak érdekeit sértik, azonban az emberi és polgári

jogokat tiszteletben tartó rendőri intézkedés mindig magyarázható lesz, még akkor is, ha azt „határozottan” hajtják végre a rendőrök.

Amennyiben a rendőrség nem eléggé felkészült a rendfenntartókat támadó személyek tevékenységének megszakítására, azok elfogására és az igazságszolgáltatás elé állítására, továbbá ha nem rendelkezik az e célok eléréséhez nélkülözhetetlen taktikai eljárások ismeretével, illetve arányosan bevethető kényszerítő eszközökkel, akkor alulmaradhat a zavargásokban résztvevők tömeges támadásainak csapásaival szemben. Jó példaként szolgálhatnak erre a 2013 novembere és 2014 januárja közötti időszakban, Ukrajnában lezajlott események. A következőkben arra a kérdésre keresem a választ, hogy mely problémákkal kell megküzdenie a rendőrségnek, és mit tehet annak érdekében, hogy ne a „legrosszabb forgatókönyv” valósuljon meg.

A magas profilú tömegkezelés és az erőszak eszkállódásának problémái

A rendfenntartó szervek az elmúlt évtizedig világszerte olyan tömegkezelési stratégiát folytattak, amelyet elnyomó/elfojtó beavatkozásokként jellemezhetünk, mivel a politikai, jogi, rendvédelmi szabályozás, illetve az alkalmazott taktikai eljárások és a bevetett eszközök célja elsősorban az volt, hogy fegyelmezze, „kordában tartsa” a tüntetőket, ezzel igyekezve megelőzni az események erőszakba torkollását.¹ Ez a fajta, ún. magas profilú tömegkezelési stratégia és taktika a rendvédelmi arzenál minden eszközét igyekszik bevetni, csak hogy ne csússzon ki az irányítás a rendfenntartók kezéből. A megfélemlítés és az elnyomó jelleg azonban ellentmond a véleménynyilvánítási és a gyülekezési jog szabad gyakorlásának, sokszor éppen az ellenkező hatást váltva ki, mint amelyre a rendezvények biztosításáért felelős szervezetek törekedtek.

A kutatók szerint az elnyomó/elfojtó, a jogokat nem tisztelő rendvédelmi politika arra vezethető vissza, hogy a rendfenntartókban (és általában magában a társadalomban is) egy olyan kép alakult ki és él a tömegről, amely szerint az veszélyes és destruktív – a tömeg viselkedését a 19. század végén az elsők között leíró Gustave Le Bon szavaival élve –; a tömeg a civilizáció létrete tör.² E vélemény elfogadása azonban a rendvédelemért felelősökben egyfajta ellenségképet alakított ki, amellyel szemben erővel kell fellépni, és szükség esetén erőszakot alkalmazva kell jobb belátásra bírni.³

A tömegoszlatás „a jogellenesen összegyűlt, illetőleg a jogellenes magatartást tanúsító tömeg feloszlátásának legvégső eszköze, mely során a helyszínen jelen lévő tömegre határozott fellépést, aktív, folyamatos ráhatást kell kifejteni.”⁴ Ez az elvárás azonban kivitelezhetetlen anélkül, hogy a rendfenntartók domináns stílusban lépnének fel, és súlyosabb következménnyel járó kényszerítő eszközöket (gumibot, ingerlőgáz, vízágyú, szolgálati állatok, alacsony energiájú lövedékek stb.) alkalmaznának. Ez a fajta fellépés mindig konfrontációhoz vezet, melynek során nemcsak a rendőrség, hanem

1 Bleich et al. (2010) 272–273.

2 Le Bon (1913) 10.

3 Stott (2009) 9.

4 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás, 290. pont

a tüntető tömeg (legalábbis egy része) is erőszakhoz folyamodhat, és megtámadhatja a rendfenntartókat. Teszik ezt – Stephen Reicher pszichológus szerint – azért, mert a rendőrség eljárását a szabad véleménynyilvánításhoz és a gyülekezéshez való joguk megnyirbálásának, ennek következtében jogellenesnek tekintik.⁵ A kutatók szerint az erőszak okának és eszkalációjának legjobb magyarázata az, hogy a tömeg tagjai akkor válaszolnak erőszakkal és védik érdekeiket, amikor fenyegetve érzik személyüket és jogaikat. A tömegre ellenséggként tekintő szemlélet így tehát önbeteljesítő jóslatként működik,⁶ és éppen a rendőrség tevékenysége okolható az erőszak eszkalációjáért.⁷

A rendőri szakma az a terület, ahol a leggyakrabban találkozunk interperszonális konfliktusokkal. A rendőrnek a mindennapi munkája során meg kell birkóznia azzal, hogy a polgárok szabályokat, normákat sértenek, és fenn kell tartania a közrendet. A feladat nem könnyű, mert a rendőrnek arra kell törekednie, hogy megakadályozza a helyzet eszkalációját, az erőszak fokozódását, ugyanakkor törekednie kell a szakmai célok elérésére is. A domináns fellépés legtöbbször elengedhetetlen a konfliktushelyzetek megoldásához, azonban a rendőri erő demonstrálása rendszerint önmagában is az agresszió forrása. A rendőri fellépés határozottsága, erőteljessége kényelmetlen az alanyok számára, a domináns viselkedés és tevékenység provokatív, az ennek következtében kialakuló érzés felfokozott lelki állapothoz és ellenálláshoz vezethet. Az ellenállás lehet passzív, védekező, de vezethet nyíltan erőszakos magatartáshoz is, amikor a tüntetők szembeszállnak a rendfenntartókkal, akár hosszan elnyúló zavargásokat okozva.⁸

Az alacsony profilú tömegkezelés

Az alacsony profilú tömegkezelési stratégia nem zárja ki a magas profilú tömegkezelési stratégia és taktika által használt eszközök, módszerek és eljárások bevetését. Azonban a hangsúlyt nem ezekre helyezi, nem „csatára” készül, ahol ezeket az eszközöket be lehet vetni, hanem a facilitációra (segítésre), az információgyűjtésre, a tömeg „önrendfenntartó” képességére és legfőképpen a kommunikációra alapoz.⁹ A cél a konfliktus, az erőszak eszkalációjának elkerülése.

1999-ben Seattle (USA) városában tartották a Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organization) ülésorozatát. A városban számos demonstrációra került sor, amelyeket a szervezet elleni tiltakozás vezérelt. Egy idő után azonban a tüntetések üzletek kifosztásába, gyújtogatásba, hosszan tartó zavargásba, a rendőrökkel való összetűzésekbe csaptak át. Az eset komoly kritikát váltott ki a társadalom részéről, és az Egyesült Államokban máig összehasonlítási alapként használják a hasonló esetek elemzése során. Norm Stamper, a város akkori rendőri vezetője később maga is önkritikát gyakorolt (és lemondott tisztéről), amikor visszatekintve megállapította, hogy a számos rendőr és tüntető megsérüléséhez vezető összecsapások oka a militáns

5 Reicher (1996) 128–129.

6 Hoggett–Stott (2012)

7 Hajas (2011) 44.

8 Euwema et al. (2004) 26–27.

9 Less (2013) 61–63.

megoldásokat bevető magas profilú tömegkezelési stratégia volt. Mint azt a *The Nation* hasábjain leszögezi, számos rendőr túlreagálta a konfliktust, s ennek következtében saját tevékenységükkel ők maguk is hozzájárultak az erőszak eszkalációjához. Stamper szerint a rendőri munkához elsősorban türelemre, diplomáciai és interperszonális készségekre van szükség.¹⁰

Az alacsony profilú tömegkezelési stratégia arra törekszik, hogy az erőszak kitörésének lehetőségét a minimumra csökkentse, ezért a tömeget provokálni képes kényszerítő eszközöket (ha egyáltalán vannak ilyenek) a háttérben, a tömeg látóterén kívül telepítik. A dinamikus kockázatelemzés segítségével értékelik a rendőri biztosítással érintett aktuális közbiztonsági helyzetet, és az értékelés eredményének függvényében vetik be a rend fenntartásához szükséges eszközöket, taktikai eljárásokat. Paradox módon visszajára fordul az a vélekedés, miszerint minél több rendőr látható, annál nagyobb a biztonság. Sokszor éppen fordítva van: minél több rendőr van a tömeg közelében, a megjelentek annál feszültebbek és agresszívbabbak lesznek.

A tárgyalat stratégia elutasítja, hogy minden esetben teljes védőfelszerelésbe öltözött rendőrök álljanak szemben a tömeggel, mert ennek rejtett/nyílt üzenete azt sugallja a tüntetők felé, hogy tevékenységüket, érdekeiket, céljaikat a rendvédelmi szerv fegyelmezni, elnyomni, elfojtani kívánja. Az előbb említett védelmi mechanizmus életbe lépésének elkerülése végett a rendőröket sokszor csökkentett védőfelszerelésben vagy annak teljes elhagyásával vezénylik ki a helyszínre. E taktikának alapvetően pozitív üzenete van: láttatni akarja, hogy a rendfenntartó is ember, és nem „droid”, gép. A rendőr a védőfelszerelés mögött arctalanná válik, így a deperszonalizáció következtében a demonstrálók előtt elveszti emberi mivoltát. Ez az állapot ismét csak olaj a tűzre, és tovább fokozza a rendőr elleni támadás valószínűségét.¹¹ A védőfelszerelés és az arctalanság a rendőr és a tüntető közötti pozitív tartalmú kommunikáció kialakulásának lehetőségét is csökkenti. A pozitív tartalmú kommunikáció pedig a konfliktus oldásának egyik legjobb módja, a bizalom elnyerésének eszköze.¹² A rendőrök védőfelszerelés nélküli bevetése azonban meg nem kerülhető kérdéseket vet fel.

A műveletek irányítóinak felelőssége a rendőrök biztonságáért

A rendőrség hivatásos állományú tagjának a szolgálati viszonyából fakadó kötelmeit – a fegyveres szerv rendeltetés szerinti feladatainak (ideértve a tömegkezeléssel kapcsolatosakat is) megvalósítása érdekében – önkéntes vállalása alapján az élete és a testi épsége kockáztatásával is teljesítenie kell.¹³ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a rendőrök életének, testi épségének védelméről nem kell gondoskodni.

Magyarország Alaptörvénye szerint „minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez”.¹⁴ A munkavéde-

10 Stamper (2009)

11 Hajas uo.

12 *Keeping the Peace*. 86.

13 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról, 3. § (2)

14 Magyarország Alaptörvénye, XII. cikk (3) pont.

lemről szóló 1993. évi XCIII. törvény is a munkáltatót teszi felelőssé az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeinek megvalósításáért.¹⁵ A belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek munkavédelmi feladatai, valamint foglalkozás-egészségügyi tevékenysége ellátásának szabályairól szóló 70/2011. (XII. 30.) BM rendelet is leszögezi, hogy „az előjáró utasítása nem járhat a beosztott életének vagy testi épségének indokolatlan és aránytalan mértékű veszélyeztetésével”.¹⁶

Van-e ellentmondás abban, hogy a rendőr védőeszköz nélkül álljon a tömeg mellett, vagy kísérelje azt, közben pedig a jogi előírásoknak megfelelően a legnagyobb biztonságban legyen? Véleményem szerint nincs. A racionális veszély vállalása a rendőr kötelessége, az ő – adott körülményekhez képest – legmagasabb szintű biztonságának szavatolása pedig a műveletben részt vevő parancsnokoké. A beosztottak biztonságát mindig a fennálló helyzethez kell viszonyítani. Ebben (is) rejlik a dinamikus kockázatelemzés jelentősége.

Ha a rendfenntartók az alacsony profilú tömegkezelési stratégiát alkalmazzák, akkor – mint azt láttuk – arra törekednek, hogy a pillanatnyilag fennálló helyzethez viszonyított legkevesebb erőt (élőerő, eszközpark) mutassák a tömeg irányába, s így a rendőrség mintegy a barátságos arcát fordítja a polgári jogait gyakorló egyének felé. A biztonsági helyzet azonban változhat, rosszabbodhat, újra javulhat, majd ismét rosszabbodhat, és így tovább. A kockázatot folyamatosan kell értékelni, amelyhez egyaránt segítségül hívhatók a nyílt és a fedett felderítési eszközök, módszerek. A tömeggel szemben felállított erőt az összegyűjtött információ elemzéséből származó következtetések alapján szabályozzák.

Az erők visszavonását nem szabad a gyengeség jelének tekinteni. Ez nem katonai hadművelet, amely során az elfoglalt területet tartani kell. A tömegkezelés során nincs éles határ a saját erők és az „ellenség” között, mivel az utóbbi egyszerűen nem létezik, illetve a jogsértő személyek elszigetelten, sokszor konspiratívan helyezkednek el a tömegben. A rendőrség a saját társadalmának polgáraival áll mintegy „munkakapcsolatban”, azon társadalom tagjaival, amelynek maguk a rendőrök is. Itt nincs hadiállapot, amely hosszan elhúzódhat. A rendőri tevékenység professzionalizmusát a gyors és helyes beavatkozásnak, a minimális erőszak alkalmazásának kell meghatározni, míg a katonai tevékenységre – Finszter szerint – ezzel szemben a tűzgyegek bevetése, a célpontok megsemmisítése, a pusztítás korlátlan volta jellemző. Mindig a kockázathoz mérten állítjuk ki az erőt: ha nagy a kockázat, vagy ha már elszabadultak az indulatok, akkor elmehetünk a végsőkhöz, és az összes létező eszközünket megmutathatjuk a tömegnek, ezzel is figyelmeztetve a demonstrálókat a várható intézkedésekre, illetve, ha kell, be is vethetjük azokat a jogsértőkkel szemben. Ha viszont békés a rendezvény, akkor elég, ha néhány rendfenntartó járőr mozog a területen, akár védőfelszerelés nélkül, akár csökkentettben (például sisak az övre helyezve). A lényeg, hogy mindig rendelkezésre álljon olyan (arányos) taktikai eszköz, amellyel a műveletet irányító parancsnok válaszolni képes az aktuális kockázatra.

15 1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről, 2. § (3)

16 70/2011. (XII. 30.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek munkavédelmi feladatai, valamint foglalkozás-egészségügyi tevékenysége ellátásának szabályairól, 16. § (1) bek. (4) pont

A hivatalos személy elleni erőszakot elkövetők elfogásának problémái

A tömegkezelési műveletek során számos alkalommal jelent problémát a hivatalos személy elleni erőszak bűncselekményét elkövetők elfogása. Sok esetben már a személy azonosítása is gondot jelent. A tömegből bárki indíthat (dobhat, löhet) lövedéket (kő, üvegpalack, csúzlíből, parittyából kilőtt szilárd test, tűzfegyver lövedéke) úgy, hogy azt a rendfenntartók nem látják. A lehetőség, hogy ezt észrevétlenül megteheti, csak további ösztönzést nyújt számára. A helyzetet bonyolítja az is, hogy a törvény már az előkészületet is büntetni rendeli,¹⁷ amely rendszerint a háttérben, a tömeg frontvonalán túl zajlik, továbbá ezáltal kiszélesedik a lehetséges elkövetési magatartások amúgy is széles palettája. A magyar rendőrség a kiemelőcsoportok intézményét alkalmazza „a jogellenesen összegyűlt vagy jogellenes magatartást tanúsító tömeg hangadóinak, rendbontó, szabálysértést vagy bűncselekményt elkövető fegyvertelen vagy felfegyverezett, a hatósági intézkedéseknek ellenszegülő személyek elfogására, eltávolítására”.¹⁸

A Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról szóló 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás tartalmazza a kiemelőcsoportok alkalmazásának szabályait. Az utasítás rendelkezése szerint a kiemelőcsoportnak képesnek kell lennie a jogsértések felismerésére, az elkövetőről kapott személyleírás vagy fénykép alapján a célszemély gyors azonosítására; a tömegben a határozott, gyors előrejutásra, a jogsértő személy menekülésének megakadályozására, elfogására, eltávolítására; a kényszerítő eszközök célratörő, hatékony alkalmazására, a fizikai erőfölény határozott érvényesítésére; a tömeg támadásával szembeni ellenállásra, az elfogott személy kiszabadításának megakadályozására, testi épségének megóvására; mozgási lehetőségeinek megőrzésére.¹⁹ A további szabályok szerint a kiemelés megkezdésekor a kiemelőcsoport parancsnokának fel kell mérnie a kialakult helyzetet, be kell határolnia a kiemelendő személy tartózkodási helyét, pontosítania a behatolás, az elfogás és a kivezetés taktikáját. Az utasítás rendelkezése szerint a biztosítók fogják közre az elfogókat, lendületesen hatoljanak be a tömegbe, kerítsék be a célszemélyeket! Pajzzsal, ha szükséges, rendőrbottal fedezzék az elfogók tevékenységét, majd a kiemelőcsoport az elfogottat közrezárva, a lehető leggyorsabban hajtsa végre a kivonást. Lehetőség szerint a kiemelőcsoport egész tevékenységét képfelvételen rögzíteni kell.²⁰

Ezek az elvárások a normaszövegben jól hangzanak, azonban az elkövető helyszíni elfogása mindig problematikus, mert azt az elkövetőt körbevevő tömeg hangulata, az elkövető és a beavatkozni képes rendőrök távolsága és elhelyezkedése, a köztük található személyek száma, a terep nehézségei és a rendőri felszerelés tömege, valamint ezek kombinációi nehezítik meg. A rendőröket támadó személyek – tapasztalataim szerint – csak abban az esetben mennek közel a rendőrökhöz, ha azok zárt mozgó sorfalban,

17 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 310. § (6)

18 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 305. pont

19 Uo. 307. pont

20 Uo. 314. pont

„pajzs a pajzshoz” formációban állnak, mert ilyenkor egyértelmű, hogy a zárt alakzat nagymértékben korlátozza a rendőrök mozgásterét, a kényszerítő eszközök alkalmazási lehetőségeit, illetve a kiemelőcsoportok előrehaladását. A másik eset, amikor a tüntető vagy a futballszurkolók bátrabban közelítenek a rendfenntartókhoz, amikor azok nem viselnek védőfelszerelést. Ilyenkor a korábban említett kommunikáció működik ugyan, de még ha pozitív irányba is zajlik, nem zárható ki a rendőrök elleni támadás lehetősége. Az alacsony profilú tömegkezelési elgondolás azt sugalmazza, hogy ne legyenek láthatók a teljes védőfelszerelésbe öltözött rendőrök, azonban védőfelszerelés nélküli kiemelőcsoportot a tömegbe küldeni hatalmas kockázatot jelent.

Ezektől az esetektől eltekintve a rendőröket támadó személyek igyekeznek megtartani a biztonságos távolságot, amely minimum 15–20 méter. A kiemelőcsoport azonban – amennyiben nem önállóan dolgozik vagy mozgó sorfal nélkül tevékenykedik – rendszerint a rendőrsorfallal mögött helyezkedik el, így az elkövetők és a kiemelők közti távolság további méterekkel nő meg. Ezt a távolságot szinte lehetetlen úgy leküzdeni, hogy az elkövető ne tudjon a tömegben elvegyülni, elmenekülni, így elfogását ilyen módon rendkívül ritkán koronázza siker.

A tömegrendezvények biztosítása során például Franciaországban gyakrabban, míg Magyarországon elhanyagolható számú esetben alkalmaznak/alkalmaztak civil ruhás rendőröket a jogellenes cselekményeket elkövetők elfogása érdekében. A bűnügyi vagy a polgári ruhás közbiztonsági felderítőcsoportok állománya a tömegkezelési feladat során a tömegben helyezkedik el, elsődleges feladata a résztvevők megfigyelése, információk gyűjtése és a műveletet irányítók részére történő továbbítása. Szükség esetén azonban igénybe vehetők az agresszívan fellépő csoportok irányítóinak, szervezőinek, a vezető szerepet betöltő személyeknek a kiemelésére, a bűnelkövetők elfogására is, ha a kiemelőcsoportok számára azok nem elérhetők.²¹ Feladatuk nem veszélytelen, hiszen polgári ruhában, a tömegben elvegyülve ki vannak téve a rendőri kötelék által alkalmazott kényszerítő eszközöknek, illetve – dekonspirációjuk esetén – maguk is hivatalos személy elleni erőszak áldozatává válhatnak. Amennyiben viszont képesek eredményesen kiemelését végrehajtani, az ilyen irányú tevékenységükre a továbbiakban már – szintén dekonspirációs okokból – nem lehet számítani.

A tömegrendezvények során előforduló bűncselekmények elkövetőinek elfogása céljából kifejlesztettek – a magyar kényszerítő eszköztárban is megtalálható, a kevésbé halálos fegyver kategóriájába tartozó – ún. elfogó hálókat, illetve elfogó habokat. Az előbbiek hasonlóak a halászhalókhoz; a kilótt háló, amelyet repülés közben nehezekek tartanak kifesztve, a célba jutást követően a megcélzott személyt – ideális esetben – behálózza, aki a kiszabadulásra tett kísérletében abba még inkább belegabalyodik. A magyar rendőrség az RWGL-3 típusú kézi kilövőből indítható, lengyel fejlesztésű SZO-84 (Siatkowy Zestaw Obezwladniajacy)²² típusú, négy méter átmérőjű hálóeszköz rendszeresítette a tömegben tartózkodó hangadók, a tömeget „manipuláló” sze-

21 *Tömegkezelési Taktikai Kézikönyv*, 73.

22 Сеточный обезвреживающий комплекс, eragun.org

mélyek, a különösen veszélyes, garázda egyének mozgásképtelenné tétele érdekében.²³ Az eszköz nem szimulált, „éles” helyzetben történő alkalmazásáról nincs tudomásom, s ez talán nem is véletlen, mivel megbízhatósága meglehetősen gyenge.²⁴

Az elfogó habokat²⁵ az elfogni kívánt személyre juttatják, „lövik ki”. A hab a célba jutást követően az érintett személy testén megmerevedik, mintegy „gúzsba köti”, menekülésre képtelen állapotba helyezi. Az Egyesült Államok tengerészgyalogsága az 1995-ben végrehajtott szomáliai bevetése során a visszavonulás fedezésére használt ilyen eszközt, amely azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.²⁶ Ennek ellenére időnként felröppen a hír, hogy különböző gyártók kísérletet folytatnak ezekkel az anyagokkal. A habok alkalmazása komoly veszélyt hordoz magában, mivel a légutakba jutva fulladást is okozhat.²⁷ Magyarországon ez idáig ilyen jellegű eszközt nem rendszeresítettek, s teszteléséről, csapatpróbájáról sincs tudomásom. A számos, interneten fellelhető, biztonságtechnikai, fegyverzeti eszközöket gyártó cég termékeit megvizsgálva sem elfogó habot, sem elfogó hálót nem találtam. Hasonló jellegű eszközöket csak állatok befogására gyárt néhány cég.²⁸

A bűncselekmények – így a hivatalos személy elleni erőszak – elkövetőinek kiemelése nemcsak taktikai, de stratégiai és műveleti szinten is akadályokba ütközik. Mint azt a magas profilú tömegkezelés tárgyalása során láttuk, sokszor éppen a rendőri tevékenység a kioldó oka az erőszaknak, esetleg „olaj a tüzre”. Az elkövetők elfogására tett kísérlet újabb, esetleg még súlyosabb összecsapásokhoz vezethet, amely további bűncselekmények elkövetésével, illetve az érintett jogok sérülésével járhat. A művelet irányítója ebben az esetben azzal a dilemmával néz szembe, hogy igyekezzen-e elfogni az elkövetőt, ezzel további problémákat generálva, avagy „futni hagyja-e”, törekedve arra, hogy az eseményeket legalább aktuális szinten tartsa. Ez egy súlyos kérdés, hiszen a rendőr alapvető kötelessége, hogy a szándékos bűncselekményen tetten ért személyt elfogja, és az illetékes hatóság elé állítsa,²⁹ viszont ezzel egy időben a tömegben lévő polgárok jogait is tiszteletben kell tartania, illetve óvnia.³⁰ Az Rtv. a bűncselekmények észlelése vonatkozásában nemcsak kötelezettséget ró a rendőrökre, de lehetőséget teremt a mérlegelésre is, amikor úgy rendelkezik, hogy „a rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával”.³¹ Tehát, ha például úgy dobálják a védőfelszereléssel ellátott rendőröket, hogy nem tudnak bennük kárt tenni, nem biztos, hogy érdemes súlyosabb következményekkel járó intézkedésbe kezdeni.

Sok esetben a kivárás, illetve a bűncselekmények figyelmen kívül hagyása jó megoldás lehet, mivel ennek révén elkerülhető az erőszak további eszkalációja. De mi a

23 Baranyi et al. (1988) 10–13.

24 Patten Report... 99.

25 Angol elnevezésük: sticky foam.

26 Shachtman (2009)

27 McWeeny (2006)

28 Animal Care Equipment and Services

29 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 33. § (1) a)

30 Uo. 2. § (1)

31 Rtv. 15. § (1)

helyzet a sértettekkel? Ők hogyan élik meg azt a tényt, hogy a sérelmükre elkövetett bűncselekmények tucatai maradnak – mintegy – latenciában? A megtámadott rendőri kötelékbe beosztott rendőrök a támadás hatására egymásra utaltságot, egymás iránti felelősséget és aggodalmat éreznek.³² Amikor azt látják, hogy az elkövető elfogására, számonkérésére nincs lehetőség, vagy éppen a parancsnok mellőzi azt (akár az előbbi okoknál fogva), a frusztráció miatt jelentős indulat keletkezik bennük, amely alkalomadtán bosszúálláshoz, rendőri túlkapásokhoz is vezethet, és sokszor nem is azokra irányul, akik ténylegesen kiváltották ezt a reakciót. Az eltúlzott és indokolatlan rendőri erőszak pedig hosszan tartó, káros hatással lesz a rendőrség megítélésére, súlyosan megzavarja a rendőrség és a közösség tagjai között kialakult bizalmat. Mit lehet ilyenkor tenni? A kérdésre a mai napig nem született megnyugtató válasz. A társadalomtudósok kizárólag az elméleti hátteret képesek megteremteni, a taktikai, gyakorlati megoldások kidolgozása a rendvédelmi szervekre, a döntés nyomasztó terhe pedig mindenkor a műveletet irányító parancsnokokra marad.

Ördögtől való-e a gumilövedék?

1990-ben, az ENSZ VIII., *Bűnmegelőzés és a jogsértőkkel való bánásmód* elnevezésű kongresszusán fogadták el a tagállamok a kényszerítő erő és a tűzfegyverek rendvédelmi személyek általi használatának alapelveit tartalmazó dokumentumot.³³ Ez olyan, nem halálos eszközök kifejlesztését sürgeti, amelyek segítségével – szükség esetén – egyes személyek cselekvésre képtelen állapotba helyezhetők, szem előtt tartva a halált vagy sérülést okozni képes eszközök bevetésének fokozott korlátozását.³⁴ A dokumentum leszögezi, hogy ezen eszközök kifejlesztését és bevetését mindig körültekintően kell értékelni és tervezni, annak érdekében, hogy csökkenjen a rendvédelmi személyek által foganatosított intézkedésekkel nem érintett, kívülálló személyek sérülésének veszélye, továbbá hogy az ilyen eszközök alkalmazása minden esetben szigorú irányítás és ellenőrzés alatt álljon.³⁵

A dokumentum angol nyelvű szövege az előbb említett eszközökre a *non-lethal weapons* kifejezést használja, amely magyarul annyit tesz, *nem halálos fegyverek*, azonban ennek fogalmát nem adja meg. A szöveg megfogalmazói nyilvánvalóan olyan eszközökre gondolnak, amelyekkel bizonyos cselekvés, magatartás megszüntetésére lehet kényszeríteni az intézkedés alá vont személyt, ellenben nem olyan tárgyak, amelyeket egyértelműen élet kioltására, sérülés okozására terveztek (tűzfegyverek, kard, szurony). A nem halálos fegyverek csoportjába tartozó eszközök a magyar rendőri szótárban a kényszerítő eszközök kategóriájához tartoznak, de a két fogalomkör nem azonos, mivel a magyar tartalmazza a lőfegyvert is. A hazai jog egyébként sem adja meg a kényszerítő eszköz fogalmát, az Rtv. is csak felsorolja azokat a VI. (*A kényszerítő eszközök* című) fejezetében.

³² Fogarasi (2013) 51.

³³ Angol címe: Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials.

³⁴ Basic Principles... 2. pont

³⁵ Uo. 3. pont

A tömegrendezvények során előfordulnak olyan szituációk, amikor a fegyveres vagy felfegyverkezett tömeg támadása a rendőrök életét, testi épségét veszélyezteti, illetve a részt vevők olyan cselekményeket követnek el, amelyek megszakítására az Rtv. megengedi a lőfegyverhasználatot.³⁶ Csapaterő bevetése során, zárt alakzatban csak utasításra használható lőfegyver.³⁷ Egyet kell értenem Hautzinger Zoltánnal, aki szerint „mindaddig, amíg egyéb kényszerítő eszköz alkalmazásával is el lehet érni az intézkedés célját, a lőfegyver használata még lehetőségként sem vetődhet fel”, továbbá a kényszerítő eszköz alkalmazása szándékosan nem irányulhat sérülés vagy halál okozására sem.³⁸ A kérdés az, hogy az egyéb rendszeresített és kéznél lévő kényszerítő eszközökkel elérhető-e a cél.

Hautzinger megállapítása a tömegkezelés esetére vonatkoztatva hatványozottan igaznak bizonyul, mivel a törvény szerint lőfegyverhasználatnak tömeg, csoportosulás tagjával szemben nincs helye, kivéve, ha az adott személy elleni fegyverhasználat feltételei fennállnak. A lőfegyverhasználatnak az adott személy ellen kell irányulnia.³⁹ A feltételeket az Rtv. 54. §-a sorolja fel. Ezek közül – meglátásom szerint – a következők azok, amelyekkel egy rendezvény erőszakossá válása esetén számolni lehet:⁴⁰

- az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására;
- a testi épséget súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására;
- a terrorcselekmény, a közveszély okozása (a légi jármű feletti irányítás megszerzése nem tartozik ide) bűncselekmények megakadályozására vagy megszakítására;
- bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének megakadályozására;
- lőfegyver, illetőleg robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására;
- az állam működése vagy a lakosság ellátása szempontjából kiemelkedően fontos létesítmény ellen felfegyverkezve intézett támadás elhárítására;
- azzal szemben, aki a nála lévő fegyver vagy élet kioltására alkalmas más eszköz letételére irányuló rendőri felszólításnak nem tesz eleget, és magatartása a fegyver vagy más, az élet kioltására alkalmas eszköz ember elleni közvetlen felhasználására utal;
- az elfogott, bűncselekmény elkövetése miatt őrizetbe vett vagy bírói döntés alapján fogva tartott személy erőszakos kiszabadításának megakadályozására az azt megkísérlővel szemben;
- a saját élete, testi épsége, személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására.

A lista kilenc pontot tartalmaz a lehetséges tizből. Olyan demonstrációkra, ahol a feltételek vagy teljesültek, vagy nem álltak messze a megvalósulástól, nemcsak külföldi, de magyar példákat is hozhatunk. Tehát ezekben az esetekben használja a rendőr a lőfegyverét? Nyilván nem feltétlenül, de a támadás lehet olyan súlyos, hogy nem marad

36 Rtv. 54. § (1)

37 Uo. 52. § (2)

38 Hautzinger (2002) 72.

39 Rtv. 57. §

40 Uo. 54. §

más választása. A jogos védelmi helyzet könnyen magyarázható a szélesebb publikum felé, de mi a helyzet, ha százak próbálnak lőfegyvert szerezni egy rendőrkapitányság ostromával, vagy a tömegben többen úgy döntenek, hogy a korábban megszerzett robbanóanyaggal felrobbantanak egy gátat, felfegyverkezve betörnek a paksi atomerőmű-be? Lőjenek vagy ne lőjenek a rendőrök? Ha lőnek, számos ember életét vehetik el, nyomoríthatják meg őket; ha nem, a rendőrök halnak, sérülnek meg, vagy kiemelkedően fontos létesítmények válhatnak használhatatlanná, közveszély támadhat, esetleg a békésnek induló rendezvény fegyveres forradalomba csap át, és elsöpri az aktuális rezsimit, mint történt az Ukrajnában. Az ENSZ-dokumentum nyilván erre a dilemmára próbált megoldást találni, amikor a nem halálos fegyverek kifejlesztéséről beszélt.

A 2006. őszi, budapesti eseményeket követően rossz hírnevet szerzett gumilövedék az alacsony energiájú lövedékek⁴¹ (AEL) kategóriájába tartozik, amelyet – NATO-kategorizálás szerint – az ún. kevésbé halálos fegyverek alcsoportjaként tartunk számon.⁴² AEL-eket és a kilövésükre szolgáló eszközöket világszerte – a demokratikusnak és az autoriternek tekintett államokban egyaránt – használnak a rendfenntartók. A NATO-definíció szerint az AEL olyan eszköz, amelynek alkalmazásával embert vagy állatot – akár cselekvésre képtelen állapotba helyezés árán is – mozgási energia direkt átvitele útján kiváltott, időleges fizikai fájdalom okozásával rettenthetnek el jogellenes vagy támadó szándékától, zavarhatnak meg ilyen jellegű tevékenységében, korlátozhatnak mozgásában.⁴³ Külföldi szakértők szerint ezeket az eszközöket elsősorban passzív védelemre, a tömeg távoltartására kell alkalmazni.⁴⁴

Az olvasó felfigyelhet arra, hogy a NATO 2006-os megfogalmazása már nem a *nem halálos*, hanem a *kevésbé halálos* kifejezést használja. Ez a változás arra a felismerésre vezethető vissza, hogy az itt felsorolt eszközök (ingerlőgázok, vízágyú, elektromágneses, normál és lézeres fény-, illetve hanghullám energiáján alapuló tömegszóró eszközök, és meglepő módon a szolgálati kutyák és lovak is stb.) bizonyos helyzetekben halált is okozhatnak.⁴⁵

A jogvédő szervezetek hevesen harcolnak az AEL fogalomkörébe tartozó fegyverek rendvédelmi alkalmazása ellen, mivel véleményük szerint azok eladását a profitorra törekvő, a hidegháborút követően piacukat veszített hadiipari vállalatok erőltetik. A rendszeresítésüket nem előzi meg társadalmi vita, független tesztelési eljárás, és az elszámoltathatóság kérdése is nyitva marad.⁴⁶ A jogvédők a nemzetközi tapasztalatok alapján azt is ezen eszközök számlájára írják, hogy az előbb említett ENSZ-dokumentumban megfogalmazott korlátozások figyelmen kívül hagyása következtében számos államban rendszeresen az emberi és polgári jogok megsértésének, illetve a kínzásnak az eszközeivé válnak.⁴⁷

41 Az angol „low-energy projectile” kifejezésből fordítva.

42 NATO Science and Technology Organization (2006) 1-1.

43 Uo. G-3

44 Report on the Sixth International Law Enforcement Forum (2008) 26.

45 Michaeli (2013) 5.

46 The Omega Foundation (2000) LVII.

47 Amnesty International (2003) 5-6.

A jogvédők tiltakozása ellenére sok országban használják az AEL-eket a tömegrendezvények kezelésére. Ez ugyanis alkalmas arra, hogy az élet kioltásának alacsony kockázata mellett az adott személy ellen lehessen alkalmazni. Viszont a probléma az, hogy nemcsak akkor vetik be az AEL-eket, amikor a fegyverhasználat esetei fennállnak, hanem annál enyhébb körülmények között is. Ezt vélhetően abban a hiszemben teszik a rendfenntartók, hogy az eszközzel nem képesek halált okozni, illetve a súlyos sérülések bekövetkezésének kockázatát lebecsülik. A 2006-os magyarországi események is azt példázzák, hogy ez a vélekedés megalapozatlan.

A rendfenntartás céljára rendszeresített gumilövedék alkalmazásának lehetőségét az Rtv. jelenleg is tartalmazza,⁴⁸ azonban használatát – ismeretlen okoknál fogva – nem minősíti löfegyverhasználatnak.⁴⁹ Megítélésem szerint ez rossz szabályozás, mivel a gumilövedék alkalmazásának veszélyessége miatt a löfegyverhasználattal azonos besorolás alá kellene tartoznia!

Míg a gumilövedék tömeggel szembeni bevetését a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló BM rendelet megtiltja,⁵⁰ addig egy ORFK utasítás (a Csapatszolgálati Szabályzat) a tömegoszlátást végrehajtó szolgálati csoportok körébe tartozó fedező-támogató csoportokba beosztott speciális fegyverkezelők felszerelése között továbbra is szerepelteti.⁵¹ Ez vagy ellentmondásként értelmezhető, vagy pedig úgy, hogy a normaalkotó meg kívánta hagyni a lehetőséget az (egyes személyek elleni) alkalmazására. Azonban a használatukra vonatkozóan speciális szabályokat – a fegyverkezelők elhelyezkedésén és mozgásán kívül – nem fogalmaz meg, mindössze arról rendelkezik, hogy „a tűzkiváltás kizárólag az oszlatócsoporthoz tartozó parancsnokának utasítására történhet”. Ez viszont az eszköz használatának lehetséges következményeit figyelembe véve elégtelen.

A jogi helyzetet tovább bonyolítja, hogy az Rtv. a löfegyverhasználatot szabályozó részben említést tesz az ún. „egyéb célra rendszeresített, műanyagból készült lövedékről”, de közelebről nem határozza meg, hogy mit takar az „egyéb cél”. Egy viszont biztos: a műanyagból készült lövedék használatára a löfegyverhasználat szabályait értelemszerűen kell alkalmazni.⁵² Ismerve azt a tényt, hogy az AEL-ek nemcsak gumiból, hanem gumival, textillal bevont fémből, műanyagból, esetenként szintén bevonattal rendelkező fából is készülhetnek, illetve olyan is van, amely ingerlőgázt, festéket tartalmaz,⁵³ a szabályozás pontatlannak nevezhető – a jogalkotó vélhetően nem volt tisztában az AEL-ek fogalmával. Az egyéb (akár tömegkezelési?) célra rendszeresített műanyag lövedéket a veszélyességi fokozatának megfelelően kezeli a jogalkotó, viszont a gumilövedék is ilyen veszélyes eszköz, így érthetetlen a differenciált szabályozás.

A törvényi, a rendeleti és az utasítási szintű szabályozás nem nyújt teljes körű iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a tömegkezelési feladatok során az ilyen eszközök alkalmazása mi szerint történjen. Nyilvánvalóan politikai megfontolás vezetett a gu-

48 Rtv. 49. § (2)

49 Rtv. 53. § (3)

50 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról, 52. § (9)

51 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 321. pont

52 Rtv. 53. § (4)

53 Kenny et al. (2001) 13–14.

milővédék rendőrségi arzenálból való kivonásához, amelyet a korábbi megengedő szabályozásból – mikor még a gumilövedék az Rtv. 59. § (1) bekezdésben szerepelt –, az eszköz veszélyességének alábecsüléséből, a szakszerűtlen alkalmazásból eredő tragikus következmények eredményeztek. Ez a helyzet akkor sem tekinthető megnyugtatónak, ha tekintetbe vesszük azt a tényt, hogy a tömegkezeléseket szinte kizárólagos hatáskörrel végző rendőrségnél a mai napig nem rendszeresítettek alacsony energiájú lövedéket.

Befejezés

A külföldi tapasztalatok bebizonyították, hogy a másként nem kezelhető helyzetekben az alacsony energiájú lövedékek alkalmazása lehetőséget nyújt a rendőrököt súlyosan támadó személyekkel szembeni differenciált, arányos intézkedésre, a támadó cselekmények megszakítására. Az AEL-eknek már önmagukban is nagy visszatartó erejük lehet, amennyiben a tömegben lévő egyének tisztában vannak azok készenlétben állásával, bevetésük lehetőségével. Ahhoz azonban, hogy ezen eszközök rendszerbe állítását a polgárok elfogadják, társadalmi vitákra van szükség, ahol az érveket pro és kontra ütköztetve győzhető meg a társadalom jogkövető része ennek szükségességéről.

A rendőrség az alacsony energiájú lövedékek alkalmazásával az élet kioltásának és a súlyos sérülések okozásának alacsony kockázata mellett lehet képes a rendezvények során a súlyosan jogsértő cselekményeket elkövető személyek ellen differenciáltan intézkedni. Az AEL-ek jogszerű és biztonságos kezelésének legfontosabb követelménye az, hogy ezeket az eszközöket kizárólag morálisan jól integrált, hatásos és eredményes erőszak-alkalmazásra képes⁵⁴ rendőrök kezeljék, szakszerű módon, valamint az arányosság követelményét mindig szem előtt tartva. Használatuk sohasem lehet kötelező, automatikus, csakis opcionális, és csakis azokkal szemben, akiknek felelőssége a helyszínen kétséget kizáróan megállapítható.⁵⁵ Az ilyen eszközök elfogadottsága nagymértékben függ a helyes és arányos alkalmazástól, bevetésük mindenkor a helyzet függvénye, s a fenyegetés mértékéhez kell igazodnia.

A morális megbízhatóságon túl nagyon fontos az is, hogy az ilyen eszközöket olyan személyek kezeljék, akik komplex kiképzésen estek át. A pusztá lögyakorlatokból álló kiképzés önmagában kevés. Az AEL-ek kezelését végző személyeknek meg kell ismereniük az érintett emberi és polgári jogokat, valamint az eszközök azokra gyakorolt hatását. Elengedhetetlen, hogy az elsajátítandó ismeretek részét képezze a használat lehetséges traumatológiai következményeivel kapcsolatos tudásanyag, továbbá a pontos és szakszerű használat elméleti, gyakorlati aspektusai is. Az eszköz által okozható következmények súlyossága miatt a rendvédelmi szervtől az is elvárható, hogy az AEL-ek használatához kapcsolódó ismereteikből a kezelőket rendszeresen, akár évenként, dokumentáltan vizsgáltsassa. Kizárólag ezen a módon garantálható azon elvárás, hogy a rendőrök minden körülmények között (akár extrém stressz hatása alatt is) képesek legyenek szabályszerűen alkalmazni ezeket a fegyvereket.

54 Finszter (2003) 64.

55 Murdoch–Roche (2013) 106.

IRODALOMJEGYZÉK

1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról
70/2011. (XII. 30.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek munkavédelmi feladatai, valamint foglalkozás-egészségügyi tevékenysége ellátásának szabályairól
11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról
Amnesty International (2003): *The Pain Merchants: Security equipment and its use in torture and other ill-treatment*. Forrás: www.amnesty.org/download/Documents/100000/act400082003en.pdf (2014. 10. 10.)
Animal Care Equipment and Services: *Nets*. Forrás: www.animal-care.com/index.cfm/id/10/category/151/secondary/305/Nets (2014. 12. 08.)
Baranyi Sándor – Tremmel György – Kovács György – Bujbácsi József (1988): *A tömegoszlatás során alkalmazható fegyverek és technikai eszközök*. Budapest, BM Könyvkiadó.
Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, 1990. Forrás: www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx (2014. 11. 27.)
Bleich, Erik – Caeiro, Carolina – Luehrman, Sarah (2010): State responses to 'Ethnic Riots' in liberal democracies: evidence from Western Europe. In: *European Political Science Review*, Vol. 2. No. 2. 272–273.
Euwema, Martin C. – Kop, Nicolien – Bakker, Arnold B. (2004): The behaviour of police officers in conflict situations: how burnout and reduced dominance contribute to better outcomes. In: *Work&Stress*, Vol. 18. No. 1.
Fogarasi Mihály – Kovács István – Szedlák Péter (2013): A résztvevők valósága: 2006. szeptember 18., október 23. In: *Belügyi Szemle*, 61. évf. 7–8. sz. 28–54.
Hajas Barnabás (2011): Épp egy társadalomtudós mondja meg, mit kezdjen a tömeggel a rendőrség? In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, XII. kötet. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
Hautzinger Zoltán (2002): A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, I. kötet. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
Hoggett, James – Stott, Clifford (2012): Post G20: The Challenge of Change, Implementing Evidence-based Public Order Policing. In: *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. Forrás: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jip.1360/pdf> (2013. 02. 16.)
Keeping the Peace, 2010. London, National Policing Improvement Agency.
Kenny, John M. – Heal, Sid – Grossman, Mike (2001): *The Attribute Based Evaluation (ABE) of Less-Than-Lethal, Extended-Range, Impact Munitions*. Pennsylvania, Pennsylvania State University.
Le Bon, Gustave (1913): *A tömegek lélektana*. Budapest, Franklin Társulat.
Less Ferenc (2013): Az európai tömegkezelési gyakorlat új irányjai. In: *Belügyi Szemle*, 61. évf. 7–8. sz. 61–63.
Magyarország Alaptörvénye
McWeeny, Gage (2006): *Weapons of Mass Reduction*. Forrás: <http://cabinetmagazine.org/issues/22/mcweeny.php> (2014. 10. 20.)
Michaeli, Sarit (2013): *Crowd Control: Israel's Use of Crowd Control Weapons in the West Bank*. Jeruzsálem, B'tselem. Forrás: www.btselem.org/download/201212_crowd_control_eng.pdf (2014. 03. 01.)
Murdoch, Jim – Roche, Ralph (2013): *The European Convention on Human Rights and Policing*. Council of Europe Publishing. Forrás: www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/source/documentation/europeanconventionhandbookforpolice.pdf (2014. 10. 15.)

- NATO Science and Technology Organization (2006): *The Human Effects, of Non-Lethal Technologies*, RTO/NATO. Forrás: [http://ftp.rta.nato.int/public/PubFullText/RTO/TR/RTO-TR-HFM-073/\\$\\$TR-HFM-073-ALL.pdf](http://ftp.rta.nato.int/public/PubFullText/RTO/TR/RTO-TR-HFM-073/$$TR-HFM-073-ALL.pdf) (2014. 10. 13.)
- Patten *Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment*, 2001. Forrás: www.patfinucanecentre.org/policing/plastic/phase3rp.pdf (2014. 10. 14.)
- Reicher, Stephen David (1996): „The Battle of Westminster”: developing the social identity model of crowd behaviour in order to explain the initiation and development of collective conflict. In: *European Journal of Social Psychology*, Vol. 26. No. 1. 128–129.
- Report on the Sixth International Law Enforcement Forum (2008): *Minimum Force Options and Less-Lethal Technologies*. Pennsylvania, Institute for Non-Lethal Defense Technologies Applied Research Laboratory, The Pennsylvania State University. Forrás: www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/232755.pdf (2014. 11. 08.)
- Shachtman, Noah (2009): *Army Reloads on Sticky Foam Weaponry*. Forrás: www.wired.com/2009/02/foam-based-vehi/ (2014. 10. 20.)
- Stamper, Norm (2009): *Paramilitary Policing From Seattle to Occupy Wall Street*. Forrás: www.thenation.com/article/164501/paramilitary-policing-seattle-occupy-wall-street# (2014. 08. 19.)
- Stott, Clifford (2009): *Crowd Psychology & Public Order Policing: An Overview of Scientific Theory and Evidence*. Forrás: [www.liv.ac.uk/scieng/psychology/cpd/Stott_\(2009\).pdf](http://www.liv.ac.uk/scieng/psychology/cpd/Stott_(2009).pdf) (2012. 02. 03.)
- The Omega Foundation (2000): *Crowd Control Technologies. (An appraisal of technologies for political control.)* Luxembourg, European Parliament Directorate General for Research. Forrás: www.omegaresearchfoundation.org/assets/downloads/publications/19991401a_en.pdf (2014. 09. 20.)
- Tömegkezelési Taktikai Kézikönyv*, 2008. Készletléti Rendőrség, 30-38/2/13/2008. sz.
- Wolchover, Natalie (2011): *The Science of the London Riots*. Forrás: www.lifeslittlemysteries.com/1676-london-riots-crowd-violence-science.html (2012. 11. 22.)
- Сеточный обезвреживающий комплекс SZO-84. Forrás: http://eragun.org/new/grmet/polang-rm_3.html (2014. 11. 29.)

SUMMARY

Why Protestors Attack Riot Police Officers? – Dilemmas of Handling Violent People at Public Assemblies

LESS Ferenc

Large-scale demonstrations and sport events always have the potential for violence and rioting. The burst of emotions can lead to criminal offences either perpetrated by police officers or protesters. Taking action against people committing violent acts against the police is difficult because police action usually escalates the situation and leads to further criminal offences. Facing up against “the” crowd has serious dangers which might have long-lasting consequences not only for the officers but for the law enforcement agency itself. In my study, I reviewed the problems and dilemmas concerning the issue of violence against the police from a strategic, operational and tactical point of view of public assembly management and riot control.